

OSVRTI

Osvrt 1: Velika revizija BDP-a

Danko Brčerević¹

Početkom oktobra 2024. godine, RZS je objavio rezultate revizije BDP-a Srbije. U pitanju je redovna, petogodišnja benčmark revizija obračuna BDP-a i svih domena sistema nacionalnih računa. Sprovedenje revizija BDP-a na svakih pet godina uobičajena je praksa u zemljama EU i po tome Srbija nije izuzetak. Međutim, po veličini promene BDP-a i njegovih komponenti, Srbija jeste jedinstven slučaj. Naime, u svakoj od prethodne tri velike revizije (2014, 2018/2019. i sad u 2024. godini) svi podaci o nominalnom BDP-u Srbije značajno su korigovani naviše – u proseku 5 do 7% po reviziji. Tako smo došli u situaciju da je novi zvaničan podatak o BDP-u u 2013. godini (nakon tri revizije) uvećan za čak 18,6% u odnosu na ono što je u to vreme objavljivao RZS. Dakle, po poslednjim podacima, BDP Srbije u 2013. iznosi oko 38 mlrd evra, a tad je zvaničan podatak RZS-a bio 32 mlrd evra. Loši podaci imaju ogromne negativne implikacije na ekonomsku politiku. Da su Vlada i strani investitori znali da je učešće javnog duga u BDP-u Srbije u 2013. bilo 55,1%, a ne 65,4% (koliko je iznosio tad važeći podatak) mnogo toga bilo bi drugačije – kredibilitet Srbije kod investitora bio bi bolji, kamatne stope na zaduživanje zemlje niže, a ekonomske politike drugačija.

Vratimo se na aktuelnu reviziju BDP-a iz 2024. godine. Bazna, tj. benčmark godina za koju je urađena detaljna revizija bila je 2022. i onda je u odnosu na nju rađeno dalje prilagođavanje i povezivanje podataka u prošlost

(do 1995. godine), kao i u naredne godine. Verovatno najvažnija, ali ne i jedina promena do koje je došlo usled revizije je povećanje apsolutnog BDP-a u 2022. za 5,1% (što se transliralo na druge godine u sličnom procentu). U Tabeli O1-1 prikazani su stari i revidirani podaci o BDP-u Srbije u dinarima i evrima od 2019. do 2023. godine. U istoj Tabeli prikazane su i promene učešća javnog duga u odnosu na BDP. Javni dug je jedan od najvažnijih makroekonomskih agregata koji se izražava kao učešće u BDP-u i cilj nam je bio da na ovom primeru ilustrujemo kako je poslednja revizija BDP-a uticala na povezane agregate.

Kad je reč o realnim stopama rasta BDP-a, one su u čitavom periodu od 1995. do 2023. neznatno umanjene. Prosečan godišnji realni rast BDP-a od 1996. do 2023. sad iznosi 3,2%, a pre revizije iznosio je 3,3%. Iako u ukupnom periodu nije došlo do većih promena realnog rasta BDP-a, interesantno je, međutim, primetiti to da je u određenim, dužim potperiodima došlo do znatne promene dinamike kretanja BDP-a. Tako je u periodu 2001-2016. stopa realnog rasta BDP-a sistematski korigovana naniže. Kumulativni rast BDP-a u tom periodu sad iznosi 59,7%, a pre revizije bio je 70,7%. S druge strane, privredni rast od 2016. do 2023. sistematski je povećan, pa sad kumulativni realni rast BDP-a u tom periodu iznosi 27,9%, a pre revizije bio je 24,9%.

Promena koju je donela velika revizija na rashodnoj strani BDP-a jeste uvođenje tzv. Obračunskog (*accrual*) principa u obračunu finalne potrošnje države, umesto dosadašnjeg gotovinskog (*cash*) principa. Pored toga, implementiran je obračun potrošnje fiksnog kapitala pomoću metode permanentnog inventara – PIM (eng.

Tabela O1-1. Srbija: promene BDP-a i učešća javnog duga u BDP-u nakon velike revizije iz 2024. godine, 2019-2023. godina

		2019	2020	2021	2022	2023
Nominalni BDP (mlrd dinara)	Stari podatak	5.422	5.504	6.272	7.098	8.150
	Revidirani podatak	5.669	5.764	6.576	7.459	8.818
	Razlika	247	260	304	361	667
Nominalni BDP (mln evra)	Stari podatak	46.005	46.815	53.345	60.427	69.513
	Revidirani podatak	48.105	49.024	55.931	63.501	75.204
	Razlika	2.099	2.209	2.586	3.075	5.691
Javni dug (% BDP-a)	Stari podatak	52,8	57,8	57,1	55,6	52,3
	Revidirani podatak	50,5	55,2	54,5	52,9	48,4
	Razlika (p.p.)	-2,3	-2,6	-2,6	-2,7	-4,0

Izvor: QM na osnovu podataka RZS i Mfin

¹ Fiskalni savet Republike Srbije

Tabela O1-2. Srbija: revizija rashodnih komponenti BDP-a, 2022. godina

	Stari podatak (mlrd din)	Novi podatak (mlrd din)	Razlika		doprinos promeni BDP-a (p.p.)
			mlrd din	%	
BDP	7097,6	7458,8	361,1	5,1	5,1
Privatna potrošnja	4845,8	4899,9	54,1	1,1	0,8
Državna potrošnja	1148,7	1369,1	220,4	19,2	3,1
Investicije	1714,5	1783,8	69,4	4,0	1,0
Izvoz	4531,2	4531,2	0,0	0,0	0,0
Uvoz	5309,8	5309,8	0,0	0,0	0,0

Izvor: QM na osnovu podataka RZS

Perpetual Inventory Method), a revidirana je i procena investicija (u delu koji se odnosi na stambeni prostor i investicije u poljoprivredi), na osnovu podataka iz novog Popisa stanovništva i Popisa poljoprivrede. Poslednja promena uticala je i na povećanje imputirane rente (koja se vidi u privatnoj potrošnji). Ostale metodološke promene na strani upotrebe BDP-a bile su manje značajne.

U Tabeli O1-2 prikazane su promene u BDP-u po rashodnom principu u 2022. godini (koja je bila bazna, benčmark godina revizije. Naime, promene koje su napravljene u 2022. onda su se približno srazmerno prenosile na čitavu seriju podataka. U Tabeli se vidi da je najveća promena napravljena na državnoj potrošnji, koja je revizijom povećana za skoro 20%, što je ogromna razlika. Kad se pogleda ukupno povećanje BDP-a od 5,1%, državna potrošnja je zaslužna za 3,1 p.p. od ovog povećanja².

Velike promene napravljene su i na proizvodnoj strani BDP-a. Njima je znatno promenjena i struktura proizvodnog BDP-a i stope rasta pojedinačnih sektora privrede. U Saopštenju RZS-a navedeno je da je najznačajnija promena bila to što se obračun bruto dodate vrednosti (BDV) sad vrši na nivou pogona ili lokalnih jedinica istovrsne delatnosti, a ne na nivou preduzeća. To znači da se BDV preduzeća razdvaja na njegovu primarnu i sekundarne delatnosti što omogućava veću preciznost obračuna. Ova promena, međutim, ne bi trebalo da utiče na promenu veličine ukupnog BDP-a, već samo na njegovo bolje razvrstavanje po sektorima.

² RZS je gotovo istovremeno s revizijom BDP-a prvi put objavio i podatke o fiskalnoj statistici od 1995. do 2023. godine. Za razliku od Srbije gde je fiskalne podatke dosad isključivo objavljivalo Ministarstvo finansija, praksa zemalja EU je da fiskalnu statistiku vode zavodi za statistiku. Posmatrano iz tog ugla, pomak koji je napravio RZS je pohvalan. Međutim, problem je to što su objavljeni podaci pogrešni. Procenjeno učešće javnih prihoda i javnih rashoda u BDP-u je preveliko (reda veličina 65%), a ni fiskalni deficit u dužem periodu ni izbliza ne odgovara prirastu javnog duga (dve trećine je niži), što je takođe nemoguće. RZS će ove podatke morati da koriguje u budućnosti, ali potencijalni i daleko veći problem mogao bi nastati ukoliko su ovi podaci korišćeni za reviziju državne potrošnje u BDP-u i samim tim i čitavog BDP-a.

Ostatak promena odnosio se na poboljšanje obračuna za preduzetničke radnje, a pomenuto je da je došlo i do određenih korekcija usled balansiranja proizvodnog i rashodnog pristupa obračuna BDP-a, koje se sprovodi u procesu kompilacije tabela ponude i upotrebe.

U Tabeli O1-3 prikazana je promena strukture BDP-a po najznačajnijim sektorima privrede nakon revizije. Tu se vidi da je do najveće promene došlo u sektoru Informisanje i komunikacije (koji se odnosi uglavnom na telekomunikacije i IT industriju). Procenjena dodata vrednost ovog sektora povećana je za čak 1,4 mlrd evra (46%), a učešće ovog sektora u privredi u 2022. povećano je sa 6 na 8,3%. S druge strane, do najvećeg smanjenja došlo je u sektoru Snabdevanje električnom energijom, gasom, parom i klimatizacija (u kojoj dominira EPS-ova proizvodnja električne energije). Revizijom je smanjena dodata vrednost ovog sektora za preko 700 mln evra (42,8%). Upravo ovo je jedna od neobičnijih promena koju bi RZS trebalo da objasni. Naime, razdvajanje na primarnu i sekundarne delatnosti ne bi trebalo mnogo da utiče na ovaj sektor, budući da je proizvodnja uglja u Kolubari odavno pre poslednje revizije bila statistički izdvojena iz elektroprivrede i prebačena u rudarstvo. Stoga bi bilo dobro jasnije objasniti na osnovu čega tačno je ovaj sektor toliko smanjen, jer to teško može da bude razdvajanje sekundarnih od primarne delatnosti.³

Uzimajući sve navedeno u obzir, jasno je da je velika revizija iz 2024. fundamentalno promenila statistički izgled domaće ekonomije i otvorila brojna pitanja koja zaslužuju detaljne i konkretne odgovore. Zbog toga smatramo da je potrebno da RZS što pre napravi i objavi publikaciju u kojoj bi detaljno bile objašnjene sve promene iz poslednje revizije. To je, smatramo, i

³ Najneobičnija promena u sektoru Snabdevanja električnom energijom ipak se odnosi na njegovu stopu rasta u 2022. godini. Pre revizije statistika je procenjivala da je ovaj sektor imao realni pad u 2022. od oko 7%, koji je bio u skladu s padom proizvodnje EPS-a. Sad se, međutim, umesto toga procenjuje realni rast ovog sektora u 2022. od 5,2% koji je malo verovatan.

Tabela O1-3. Srbija: revizije proizvodnih sektora privrede, 2022. godina

	Stari podatak (mlrd din)	Novi podatak (mlrd din)	Razlika		Učešće u BDV-u (%)	
			mlrd din	%	stari podatak	novi podatak
Poljoprivreda	458,5	398,2	-60,3	-13,2	7,7	6,3
Rudarstvo	193,8	242,0	48,2	24,9	3,2	3,8
Prerađivačka industrija	959,0	1106,7	147,7	15,4	16,1	17,5
Snabdevanje el. energijom, gasom	195,0	111,5	-83,5	-42,8	3,3	1,8
Građevinarstvo	391,9	356,5	-35,4	-9,0	6,6	5,6
Trgovina na veliko i malo	855,2	756,4	-98,8	-11,6	14,3	12,0
Saobraćaj i skladištenje	250,7	288,9	38,3	15,3	4,2	4,6
Usluge smeštaja i ishrane	118,8	99,5	-19,2	-16,2	2,0	1,6
Informisanje i komunikacije	359,2	524,5	165,3	46,0	6,0	8,3
Finansijske delatnosti	230,4	218,7	-11,7	-5,1	3,9	3,5
Poslovanje nekretninama	489,0	515,6	26,5	5,4	8,2	8,1
Stručne, naučne i inovacione delatnosti	262,0	357,3	95,2	36,3	4,4	5,6
Državna uprava i obav. soc. osiguranje	266,3	369,5	103,2	38,7	4,5	5,8
Ostalo	933,7	982,1	48,4	5,2	15,7	15,5

Izvor: QM na osnovu podataka RZS

u interesu RZS-a, jer trenutni nedostatak detaljnih informacija stvara plodno tlo za različita tumačenja revizije BDP-a i politizovane komentare. Objavljivanje takve publikacije bilo bi ključno da se diskusija preusmeri na produktivnu i kvalitetnu stručnu raspravu – iz koje mogu da proizađu dalja unapređenja domaće statistike.

Ono što se u ovoj, ali i u prethodnim velikim revizijama BDP-a, pokazalo kao nesporan i veliki problem je to što donosioci ekonomskih odluka u realnom vremenu ne

raspolažu s dovoljno kvalitetnim statističkim podacima. Takva situacija veoma je loša za vođenje ekonomske politike jer može da dovede do veoma opasnih i skupih grešaka. Stoga bi jedan od prioriteta Vlade morao da bude da posveti više pažnje i opredeli mnogo veća sredstva u razvoj stručnih kapaciteta RZS-a i povećanje broja kvalifikovanih zaposlenih. Smatramo da je to osnovni preduslov kako bi se od ove važne institucije pravovremeno dobijali podaci koji se kasnije neće značajno menjati.